

LANDSRÉTTUR

Úrskurður miðvikudaginn 1. apríl 2026.

Mál nr. 237/2026:

A

(Inga Lillý Brynjólfssdóttir lögmaður)

gegn

velferðarsviði Reykjavíkurborgar

(Dagmar Arnardóttir lögmaður)

Lykilorð

Kærumál. Nauðungarvistun.

Útdráttur

Staðfestur var úrskurður héraðsdóms þar sem A var gert að sæta nauðungarvistun í allt að tólf vikur.

Úrskurður Landsréttar

Landsréttardómarmennir Ásmundur Helgason, Ragnheiður Bragadóttir og Símon Sigvaldason kveða upp úrskurð í máli þessu.

Málsmeðferð og dómkröfur aðila

- Sóknaraðili skaut málinu til Landsréttar með kæru 23. mars 2026. Greinargerð varnaraðila barst réttinum 31. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 18. mars 2026 í málinu nr. L-[...]/2026 þar sem nauðungarvistun sóknaraðila var framlengd um allt að tólf vikur, með heimild til rýmkunar samkvæmt mati yfirlæknis. Kæruheimild er í 1. mgr. 16. gr. lögræðis laga nr. 71/1997.
- Sóknaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi. Þá krefst hún þóknunar til handa skipuðum verjanda sínum fyrir Landsrétti.
- Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða úrskurðar.

Niðurstaða

- Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.
- Samkvæmt 1. mgr. 17. gr. lögræðis laga greiðist úr ríkissjóði þóknun skipaðs verjanda sóknaraðila vegna meðferðar málsins fyrir Landsrétti sem ákveðin er að meðtöldum virðisaukaskatti eins og í úrskurðarorði greinir.

Úrskurðarorð:

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Þóknun skipaðs verjanda sóknaraðila fyrir Landsrétti, Ingu Lillyjar Brynjólfsdóttur lögmanns, 176.700 krónur, greiðist úr ríkissjóði.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 18. mars 2026

Málsmeðferð og dómkröfur aðila

1. Með kröfu, dagsettri 13. mars 2026 og móttækinni af héraðsdómi sama dag, krefst sóknaraðili, velferðarsvið Reykjavíkurborgar, þess að nauðungarvistun A, kt. [...], [...], í 21 sólarhring frá 26. febrúar 2026 verði framlengd um allt að 12 vikur með heimild til rýmkunar samkvæmt mati lækna, sbr. 29. gr. a. lögræðis laga nr. 71/1997. Krafa um framlengingu nauðungarvistunar um 12 vikur kemur í framhaldi af nauðungarvistun til 21 dags sem samþykkt var af sýslumanninum á höfuðborgarsvæðinu 26. febrúar 2026 og rennur út í lok miðvikudagsins 18. mars 2026. Um aðild sóknaraðila að málinu er vísað til 20. gr. lögræðis laga nr. 71/1997, með síðari breytingum.
2. Af hálfu varnaraðila er kröfu sóknaraðila mótmælt og þess krafist að henni verði hafnað. Þá er þess krafist að þóknun skipaðs verjanda hennar, Ingu Lillyjar Brynjólfsdóttur lögmanns, verði greidd úr ríkissjóði, sbr. 1. mgr. 17. gr. laga nr. 71/1997.
3. Málið var þingfest 17. mars 2026. Varnaraðili kom fyrir dóminn og gaf skýrslu. Auk þess lagði hún fram greinargerð með athugasemdum sínum um málið. Þá var tekin skýrsla af vitninu B sérfræðingi í geðlækningum. Dómari og lögmennt aðila voru sammála að því loknu um að frekari gagnaöflunar og vitnaleiðslna væri ekki þörf. Málið var svo flutt munnlega og tekið til úrskurðar að því búnu.

Helstu málsatvik

4. Um helstu málsatvik segir í kröfu sóknaraðila til dómsins að varnaraðili sé [...] ára gömul, einhleyp og barnlaus kona sem sé á einhverfurófi, greind með líkamsskynjunarröskun og væga þroskahömlun. Margt bendi til að hún sé að þróa með sér geðrofsjúkdóm. Varnaraðili búi í félagslegu leiguhúsnæði og þiggi örorkulífeyri sér til framfærslu. Hún hafi verið í þjónustu [...] en illa hafi gengið að sinna þjónustu við hana vegna dræmrar mætingar. Hún hafi glímt við geðrænan vanda frá barnsaldri og fjölmargir fagaðilar og teymi hafi komið að málum hennar í gegnum tíðina.
5. Rakið er í kröfu sóknaraðila að í aðdraganda núverandi innlagnar varnaraðila á geðdeild hafi varnaraðili verið með ofsþjónir og ranghugmyndir ásamt miklum heilsukvíða. Hún hafi verið mjög ósátt við að vera á geðdeild og vilji frekar vera heima hjá sér. Hún hafi samþykkt lyfjameðferð með geðrofslyfjum og unnið sé að því að rjúfa einangrun og vanvirkni hennar. Hún sé nú í innlögn svo meta megi einkenni hennar, veita viðeigandi meðferð og tryggja réttan farveg. Án viðeigandi meðferðar stefni varnaraðili lífi sínu og heilsu í voða en með meðferð geti hún átt möguleika á meiri lífsgæðum. Því sé nauðsynlegt að framlengja nauðungarvistun í allt að 12 vikur.
6. Núverandi innlögn varnaraðila á geðdeild hófst með því að varnaraðili var færð á bráðamóttöku geðsviðs í fylgd lögreglu eftir mat héraðslæknis þann 23. febrúar 2026, og var nauðungarvistuð í 72 klst. Þá hafi velferðarsvið Reykjavíkurborgar staðið að nauðungarvistun í 21 sólarhring, sbr. 3. mgr., 19. gr., sbr. 20. og 21. gr. lögræðis laga nr. 71/1997, með beiðni, dags. 26. febrúar 2026, til sýslumannsins á höfuðborgarsvæðinu, sem hafi verið samþykkt samdægurs. Varnaraðili hafi kært þá ákvörðun sýslumanns

til Héraðsdóms Reykjavíkur sem hafi fallist á ákvörðun sýslumanns með úrskurði, dags. 3. mars 2026.

7. Í beiðni sóknaraðila kemur fram að krafan um framlengingu nauðungarvistunar styðjist við 29. gr. a., sbr. 2. og 3. mgr. 19. gr., lögræðisлага. Krafan sé reist á því að varnaraðili eigi við alvarlegan geðsjúkdóm að stríða eða verulegar líkur séu á því að svo sé og að framlenging nauðungarvistunar sé óhjákvæmileg. Varnaraðili sé enn innsæislaus í veikindi sín og ekki hafi náðst samvinna varðandi áframhaldandi innlögn og lyfjagjöf að 21 degi loknum.
8. Með beiðni sóknaraðila fylgdi vottorð frá B, sérfræðingi í geðlækningum, dags. 12. mars 2026, þar sem rakinn er aðdragandi og saga núveranda veikinda og gangur í legu á geðdeild. Þar kemur meðal annars fram að sjúkdómsgreiningar varnaraðila séu ódæmigerð einhverfa ([...]), væg þroskaskerðing ([...]), ímyndunarröskun (líkamsskynjunarröskun) ([...]) og ótilgreint óvefrænt geðrof ([...]). Varnaraðili sé með langan og flókinn geðvanda og einfaldi einhverfugreining og væg þroskaskerðing ekki málin. Hún hafi glímt við vanlíðan og þráhyggju frá barnaldri og hafi verið mjög einangruð og vanvirk nánast öll sín fullorðinsár. Hún búi við afar lítil lífsgæði og síðustu ár hafi farið að bera á geðrofseinkennum.
9. Í vottorðinu kemur fram að reynt hafi verið til hins ítrasta að þjónusta varnaraðila í hinum ýmsu göngu- og dagdeildarteymum Landspítala auk þess sem hún hafi verið í sérhæfðu geðheilsuteymi. Veikindi varnaraðila séu þess eðlis að hún geti ekki mætt til að sinna meðferð og því sé nauðsynlegt að hún sé inniliggjandi. Þá hafi hún takmarkað innsæi í veikindi sín og vilji helst fá að vera heima hjá sér. Hún sé algjörlega mótfallin því að dvelja á sjúkrahúsi en að mati læknisins, og annarra sem að máli hennar koma, sé óhjákvæmilegt og nauðsynlegt að framlengja nauðungarvistun til allt að 12 vikna með rýmku. Í ljósi langrar og flókinnar geðsögu sé nauðsynlegt að meta varnaraðila mjög vel og veita henni viðeigandi meðferð til að hún geti átt möguleika á meiri lífsgæðum. Án þessa stefni hún lífi sínu og heilsu í voða. Með vottorðinu fylgir sérstök yfirlýsing, undirrituð af sama geðlækni, þar sem fram kemur að reynt hafi verið að ná meðferðarsambandi við varnaraðila en án árangurs. Varnaraðili sé mótfallin því að vera á sjúkrahúsinu og skorti innsæi í veikindi sín á þessum tímapunkti. Því telji læknirinn óhjákvæmilegt að fara fram á framlengingu nauðungarvistunar í allt að 12 vikur með rýmku svo unnt sé að veita viðeigandi meðferð.
10. Í skýrslu varnaraðila fyrir dómi vísaði hún til framlagðrar greinargerðar sinnar um málið um helstu athugasemdir sínar. Hún kvað fólkíð á deildinni halda að hún væri með geðröskun sem hún væri ekki með. Vandamál hennar tengdust líkamsskynjunarröskun hennar ([...]) sem læknar á deildinni þekktu ekkert og hún lýsti nánar, þar á meðal svo að hún hefði haft þá röskun frá árinu 2018 og versnað fyrir um þremur árum. Hún sagði sér ekki hafa líðið vel á deildinni og vísaði til tiltekinna atvika sem lýst væri í greinargerð hennar. Spurð um framhaldið varðandi læknismeðferð við því sem hún teldi ama að sér sagði hún að henni fyndist hún vera stöðugri núna og treysti sér til að fara til sálfræðings eða koma á sjúkrahúsið þangað til hún fyndi viðeigandi meðferð, vonandi erlendis eins og hún hefði ætlað sér. Hún vísaði þar til meðferðarmöguleika sem hún vissi af í Houston í Bandaríkjunum og í London í Bretlandi og tók fram að því fylgdi kostnaður sem hún þyrfti að sækja um fyrir hjá siglinganefnd. Hún kvaðst ekki mótfallin því að taka lyf og kom fram að hún hefði tekið geðlyfið [...] á deildinni í núverandi innlögn sem hefði e.t.v. slegið á kvíða hjá henni en ekki hjálpað með undirliggjandi veikindi hennar, þ.e. [...]. Spurð um upplýsingar í gögnum málsins um aðdraganda núverandi innlagnar hennar kvað varnaraðili fjölskyldu hennar og meðferðaraðila hafa haft áhyggjur af einangrun hennar. Hún hefði verið mikið heima og haft miklar

áhyggjur tengdar áðurnefndri röskun. Þá hefði hún orðið fyrir áreiti og ógnunum frá manni sem hún hafði komist í tengsl við og hitt nokkrum sinnum, líkt og hún greindi nánar frá. Hún hafnaði því að hafa ímyndað sér hluti í tengslum við samskipti sín við hann og lýsti nánar upplifun sinni af þeim.

11. Vitnið B, sérfræðingur í geðlækningum og meðferðarlæknir varnaraðila, gaf skýrslu fyrir dómi, staðfesti framangreint vottorð sitt og yfirlýsingu frá 12. mars sl. og gerði nánari grein fyrir álitinu sem þar kemur fram. Fram kom að hún hefði sinnt meðferð varnaraðila frá upphafi núverandi innlagnar hennar. Spurð um sjúkdómsgreiningu varnaraðila kvað vitnið það vera flókna mynd og vísaði til áðurnefndra fyrirbyggjandi greininga varnaraðila. Nú væri verið að skoða og meta hvort varnaraðili væri með geðrofssjúkdóm og margt benti til þess. Greining hennar að því leyti væri líkt og fram kæmi í vottorði vitnisins ótilgreint óvefrænt geðrof ([...]) þar sem ekki lægi nánari greining fyrir á þessu stigi meðferðar. Það væri alvarlegur geðsjúkdómur. Að minnsta kosti væri staðan sú núna að verulegar líkur væru taldar á að varnaraðili væri með alvarlegan geðsjúkdóm.
12. Vitnið lýsti nánar ástandi og heilsufari varnaraðila við innlögn, m.a. svo að hún hefði þá verið með augljós geðrofseinkenni sem vitnið lýsti nánar á sams konar hátt og í vottorði hennar. Varnaraðili hefði langa sögu um mikla einangrun og vanvirkni. Vægari úrræði en nauðungarvistun hefðu verið reynd í mörg ár en ekki skilað árangri. Jafnvel mætti telja að fullseint hefði verið gripið inn í málin með innlögn nú í ljósi ástands varnaraðila undanfarin ár. Varnaraðili væri öll af vilja gerð þegar verið væri að ræða við hana hverju sinni og talaði þá þannig að hún vildi og gæti séð sjálf um að mæta til meðferðaraðila og á göngudeildir en það hefði sýnt sig og væri fullreynt að hún sinni ekki sjálf nauðsynlegri meðferð að eigin frumkvæði. Nú væri staðan sú að áhersla væri lögð á að koma varnaraðila í virkni og rjúfa einangrun hennar, samhliða því að reyna að greina nánar hvort hún væri með geðrofssjúkdóm. Starfsfólk á deildinni hefði lagt sig fram við það og að ná trausti hennar og samvinnu.
13. Vitnið lýsti því að geðrofseinkenni hjá varnaraðila hefðu rénað í innlögn hennar og hefði hún ekki skýr merki um þau nú en tók þar einnig fram að varnaraðili hefði verið á geðrofslyfjum í millitíðinni og virtist einnig mögulega meðvituð um hvað hún gæfi upp og hvað ekki í því sambandi. Svörun hennar við geðrofslyfjum gæfi til kynna ásamt öðru að mögulega væri hún með undirliggjandi geðrofssjúkdóm. Einnig vísaði vitnið þar til og lýsti nánar að geðsaga varnaraðila benti á ýmsan hátt til að hún hefði glímt við neikvæð einkenni geðrofssjúkdóms allt frá unglingsaldri, svo sem tilhneigingu til að einangra sig og vanvirkni með athafnir daglegs lífs. Þá væri einnig að ráða af geðsögu varnaraðila upplýsingar um aðsóknarkennd, svo sem gagnvart nágrönnum hennar og nú síðast umræddum manni sem hún hefði hitt í aðdraganda núverandi innlagnar. Vitnið tók þar fram að hugmyndir og upplifun sem varnaraðili lýsti varðandi þann mann hefðu ekki hætt að koma fram eftir að innlögnin hófst á deildinni. Innsæi varnaraðila væri ekki fullt og hún útskýrði mikið af einkennum sínum og líðan út frá líkamsskynjunarröskun en á heildina litið bentu einkenni og ástand varnaraðila til þess að meira amaði að henni heldur en einungis sú röskun eða aðrar greiningar varnaraðila. Fram kom að foreldrar varnaraðila, sem lengi hefðu borið hitann og þungann af því að reyna að liðsinna og styðja varnaraðila vegna ástands hennar og heilsufars, væru í samskiptum við deildina vegna meðferðar varnaraðila og væru henni hlynnt. Vitnið kvaðst aðspurð ekki telja að varnaraðili gæti verið sjálfri sér hættuleg í þeirri merkingu að hún væri líkleg til að vinna sjálfri sér mein en hins vegar teldi hún að heilsu varnaraðila og velferð væri stefnt í voða til lengri tíma litið í núverandi ástandi ef ekki væri unnt að koma við fullnægjandi greiningu og meðferð hennar. Spurð um

viðleitni varnaraðila til að leita sér meðferðar erlendis vegna líkamsskynjunarröskunar kom m.a. fram hjá vitninu að greiðsluþátttaka í slíkri meðferð erlendis hefði ekki verið samþykkt af siglinganefnd af þeim sökum að meðferðarúrræði hérlendis væru ekki fullreynd. Hins vegar hefði í raun aldrei verið hægt að veita henni almennilega eða fullnægjandi meðferð því ekki hefði náðst samfella í það af ofangreindum ástæðum.

14. Vitnið staðfesti það mat sitt að hún teldi áframhaldandi nauðungarvistun varnaraðila, með rýmkun að mati lækna, óhjákvæmilega í ljósi aðstæðna, m.a. vegna þess að nauðsynlegt og tímabært væri í ljósi langvarandi ástands varnaraðila að samfella fengist í greiningu og meðferð hennar. Þá myndi einnig gefast færi á að víkka út meðferð varnaraðila, svo sem með göngutúrum og öðru sem miðaði að því að bæta og styrkja virkni hennar.
15. Við munnlegan málflutning ítrekaði lögmaður sóknaraðila gerða kröfu og vísaði henni til stuðnings til fyrirbyggjandi læknisvottorða og vitnisburðar geðlæknis.
16. Verjandi varnaraðila heldur fram mótmælum við kröfu sóknaraðila um framlengingu nauðungarvistunar, á þeim grundvelli að varnaraðili staðhæfi að hún sé ekki haldin geðsjúkdómi og að ástandi hennar sé því ekki svo farið að uppfyllt séu skilyrði 29. gr. a., sbr. 2. og 3. mgr. 19. gr. lögræðis laga nr. 71/1997. Hennar raunverulegu erfiðleikar séu aðrir, þar á meðal líkamsskynjunarröskun, og að auki versni þeir við núverandi aðstæður hennar á deildinni þar starfsfólk hafi einnig sýnt henni vantraust eða óviðeigandi meðferð. Hún andmæli því að vera með geðsjúkdóm eða einkenni af honum á formi ranghugmynda enda hafi hún orðið fyrir raunverulegum hótunum frá manni og hræðst verulega auk þess sem hún hafi raunverulega séð hann fyrir utan heimili sitt. Þess í stað krefjist varnaraðili þess að fá að leita sér sérhæfðrar aðstoðar vegna líkamsskynjunarröskunar í viðeigandi umhverfi þar sem sérþekking sé til staðar og ekki byggt á röngum greiningum.

Niðurstaða:

17. Það er skilyrði þess að unnt sé að nauðungarvista mann á sjúkrahúsi að hann sé haldinn alvarlegum geðsjúkdómi eða verulegar líkur séu taldar á að svo sé ástatt um hann eða ástand hans sé þannig að jafna megi til alvarlegs geðsjúkdóms, sbr. 2. mgr. 19. gr. lögræðis laga. Eigi nauðungarvistun að standa lengur en í 72 klukkustundir og í allt að 21 sólarhring er jafnframt sett það skilyrði að áframhaldandi nauðungarvistun sé óhjákvæmileg að mati lækna, sbr. 3. mgr. sömu lagagreinar. Sömu skilyrði eiga við um framlengingu nauðungarvistunar samkvæmt 29. gr. a. sömu laga, en samkvæmt þeirri grein er heimilt með úrskurði dómara að framlengja nauðungarvistun manns í eitt skipti í allt að tólf vikur að liðnum 21 sólarhring frá dagsetningu ákvörðunar sýslumanns samkvæmt 3. mgr. 19. gr. laganna. Slík framlenging nauðungarvistunar getur falið í sér rýmkun sem háð er mati lækna, sbr. 3. mgr. 29. gr. a.
18. Með vísan til gagna málsins og vitnisburðar B, sérfræðings í geðlækningum og meðferðarlæknis varnaraðila, telst nægilega leitt í ljós að varnaraðili sé alvarlega veik og þarfnist áframhaldandi meðferðar á sjúkrahúsi. Nánar tiltekið telst þá að minnsta kosti liggja fyrir að verulegar líkur séu á að varnaraðili sé haldin alvarlegum geðsjúkdómi, enda þótt nánari greining liggji ekki fyrir að svo stöddu. Er þá einnig horft til upplýsinga varðandi ástand og heilsufar varnaraðila í aðdraganda núverandi innlagnar hennar og frá síðustu árum sem bent geta til langvarandi neikvæðra einkenna geðrofssjúkdóms. Einnig hefur komið fram að varnaraðili hafi sýnt merki um geðrofseinkenni í fyrri meðferðum og innlögnum og í aðdraganda

núverandi innlagnar og á fyrri stigum hennar. Enda þótt slík einkenni séu ekki skýrt merkjanleg nú, m.a. eftir undanfarandi meðferð varnaraðila um nokkurt skeið, þ. á m. með geðrofslyfjum, verður að mati dómsins að gæta þar jafnframt að öðru sem komið hefur fram í málinu um ástand og geðsögu varnaraðila. Enda þótt varnaraðili hafi að tilteknu leyti innsæi í ástand sitt og líðan virðist það þó takmarkað eða skert varðandi orsakir eða hugsanlegar ástæður þar að baki, í ljósi allra aðstæðna. Án viðeigandi meðferðar telst mega búast við því að sjúkdómsástand varnaraðila færi versnandi þannig að heilsu hennar og möguleikum á bata yrði teft í voða. Verður ekki talið að við þessar aðstæður dugi að sinni önnur eða vægari úrræði en nauðungarvistun til að tryggja heilsu og varnaraðila og er þá ekki síst horft til fyrirbyggjandi upplýsinga um margháttaðar tilraunir og viðleitni á undanförunum árum til að styðjast við vægari úrræði í því sambandi. Að öllu virtu telst annars ekkert hafa komið fram við meðferð málsins sem valdið gæti réttmætum vafa um faglegt mat áðurnefnds geðlæknis og meðferðarlæknis varnaraðila samkvæmt skýrum og ítarlegum framburði hennar fyrir dóminum og vottorði hennar. Með velferð varnaraðila í huga er það því niðurstaða dómsins að uppfyllt séu skilyrði 29. gr. a. lögræðis laga nr. 71/1997, sbr. 17. gr. laga nr. 84/2015, til að verða við kröfu sóknaraðila um framlengingu nauðungarvistunar varnaraðila í allt að 12 vikur, en með heimild til rýmkunar samkvæmt mati yfirlæknis.

19. Samkvæmt 1. mgr. 17. gr. laga nr. 71/1997, sbr. 5. mgr. 29. gr. a sömu laga, ber að greiða úr ríkissjóði allan kostnað málsins, þar með talda þóknun skipaðs verjanda varnaraðila, Ingu Lillýjar Brynjólfsdóttur lögmanns, sem ákveðin er 222.400 krónur og hefur þá verið tekið tillit til virðisaukaskatts.
20. Finnur Þór Vilhjálmsson héraðsdómari kveður upp úrskurðinn.

Úrskurðarorð:

Nauðungarvistun varnaraðila, A, kt. [...], á sjúkrahúsi er framlengd um allt að tólf vikur frá deginum í dag, 18. mars 2026, að telja með heimild til rýmkunar samkvæmt mati yfirlæknis, sbr. 3. mgr. 29. gr. a lögræðis laga nr. 71/1997.

Allur kostnaður af málinu greiðist úr ríkissjóði, þar með talin þóknun skipaðs verjanda varnaraðila, Ingu Lillýjar Brynjólfsdóttur lögmanns, 222.400 krónur.